

Sivil toplum çalışmalarında öncü bir isim: Oktay Tan

Bu röportaj, ÖNLEM DERGİSİ'nin Sayı:9 Mayıs-Haziran 2009 tarihinde yayınlanmıştır.

Türkiye'nin zor yıllarında emekten yana duruşu ve İSG alanındaki sivil toplum çalışmalarında öncü rolüyle bu sayıda konuştuğumuz Oktay Tan. İSG alanına nasıl girdiğini, neler yaşadığını ve şu an ki çalışmalarını kendisinden öğrendik.

1) Sayın Tan, uzun yıllar işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında çalışmalar yaptınız ve halen yapmaktasınız. Öncelikle yıllara dayanan meslek yaşamınızın nasıl ve nerede başladığından başlayalım derseniz.

Çalışma hayatım 1956 yılında başlamakla beraber, 1971 yılında o zamanki adıyla Çalışma Bakanlığı'nın İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü'ne Şube Müdürü olarak atanmamla bu konudaki çalışmalara adımımı atmış oldum.

2) O yıllarda işçi sağlığı ve iş güvenliği alanına girişinizde neler etken oldu?

O yıllarda bu konu pekte kimselerin rağbet etmediği bir konu sayılmazdı aslında. Özellikle, emeğin ve çalışma koşullarının fazlasıyla tartışıldığı bir dönemdi yani 12 Mart muhtırasından sonra kurulan beyin hükümetinin yer aldığı yıllardı. Ancak, o yıllarda konuşmalarımızda bilimsellikten uzak, sadece emekten yana tavır alabilme gibi kısır çalışmaların içinde gibiydik. Tabii ki emekten yana tavır almanın erdemine inanınca bu çalışmalarda etkin olabilmek bize daha da bir keyif veriyordu.

3) O dönemlerde ne tür zorluklarla karşılaştınız, mesleki uygulamaların düzeyi ne durumdaydı? Hangi önemli konuları ele aldınız? Bize biraz dönemin ruhunu ve somut çalışmaları aktarabilir misiniz?

Ben aslında iş müfettişliğinden gelmiyorum. Ama 1974 yılında İşçi Sağlığı Genel Müdür Yardımcısı ve Genel Müdürü olduğum dönemlerde iş güvenliği müfettişlerinin bana bağlı olarak çalışmaları nedeniyle onlarla özdeşleştim. Bildiğiniz gibi daha önce çalışma yaşamının denetimi, Çalışma Genel Müdürlüğü Bölge Müdürlükleri'nde 1950 yılından beri iş müfettişlerince gerçekleştirilmekte idi. 1963 yılında çıkarılan 174 sayılı yasayla, İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü'ne bağlı iş güvenliği müfettişleri oluşturulmuş, kadroları SSK'da yer almış ve atamaları Çalışma Bakanlığı tarafından yapılıyordu. 1974 yılında iş müfettişleri, Çalışma Genel Müdürlüğü merkez kadrolarına alındı. 1975 yılında İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü bünyesinde İş Güvenliği Müfettişleri Merkez Grubu ve 6 ilde de İş Güvenliği Grup

Başkanlıkları oluşturuldu. O yıllarda işçi sağlığını ve iş güvenliğinin gerekli kurallarını Türkiye'de etkin kılabilme ve geliştirmek için denetimlerle epeyce mücadele verdik. Örneğin, 1978 yılında Mutlu akülerinde 75 işçinin kurşundan etkilenmesi nedeniyle kanser şüphesiyle meslek hastanelerinde yatmakta olmasından dolayı iş güvenliği müfettişleri tarafından işin durdurulmasında zamanın Enerji Bakanı Deniz Baykal'ın bizzat muhalefet ettiğine şahit olmak benim için büyük bir hayal kırıklığı idi. Yine diğer bir örnek, 1978 yılında Dünya Çocuk yılı nedeniyle ağır ve tehlikeli işler iş kollarında çalışan çocuk işçiler ile ilgili yapılan denetim sonucunda 13 – 15 yaşlarında çalışan çocukların işten çıkartılmasına babalarının Bakanlık önünde aleyhte gösteri yapmaları! Örnekler çoğaltılabilir.

Bu tür gelgitlerle 12 Eylül'e kadar geldik! 12 Eylül'de ise, yine benim bulunduğum İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü'ne bağlı 33 iş güvenliği müfettiş yardımcısının bize hiç sorulmadan Sıkıyönetim tarafından işlerine son verilmesi yine iç acıtıcı bir durumdu. Zira bunlardan 10 kişisi karı koca durumda müfettiş yardımcısı olduğu için bir anda adeta beş kuruşsuz hale getirildi. Tabii bu ortamda çalışmaya devam etmek benim için de imkânsız hale gelmişti. Çünkü bizzat Müsteşar tarafından kendi isteğimle emekli olmam, aksi halde Sıkıyönetim tarafından 1402 sayılı yasa gereği işime son verileceği bildirildi. Ben de 46 yaşında emekliliğimi istedim ve Devlet hizmetinden ayrıldım ta ki 2004 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nin MYO öğretim görevliliğine atanana kadar bir daha da Devlet'te çalışmadım. Kısa bir süre sonra da Ankara'dan ayrılıp İstanbul'a yerleştim. Bir süre şirket kurarak iş sağlığı ve güvenliği konusunda müşavirlik, eğitim ve kişisel koruyucu malzeme satarak, bununla birlikte konumuzla ilgili araştırmalar yaparak çalışmalarımı sürdürdüm.

4) Meslek Hastalıkları, İş Kazaları Araştırma ve Önleme Vakfı (MESKA)'nın kurucularındansınız ve başkanlığını da yaptınız. Bu süreçten bahsedebilir misiniz? O dönem için hangi gereklilikler üzerinden böyle bir oluşuma gidildi?

Çağımızda teknolojinin, bir yandan baş döndürücü hızla gelişirken öte yandan korkunç riskleri de beraberinde getirmekte olduğu, SSK istatistik verilerine göre çalışma saatlerinin her dakikasında bir iş kazası olduğu ve bu iş kazalarının sonunda her gün yaklaşık 7 işçinin sakat kaldığı, 5 işçinin de yaşamını yitirdiği ayrıca günde 4 işçinin de meslek hastası olduğu biliniyordu. Bu durum bu yolda uğraşı veren bizleri her zaman çok üzdü. Çağımızda artık iş kazaları ve meslek hastalıklarının yalnızca devletin çabalarıyla çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Sorun sadece işçilerin sorunu değildir. Sağlıklı çalışma ve yaşama hakkı memurun, esnafın, serbest meslek erbabının da hakkıdır. İşte bütün bu belirsizliklere ve olumsuzluklara ışık tutacak farklı meslek disiplininden gelen (öğretim üyesi, hekim, mühendis, avukat, ekonomist, hemşire, işçi, müfettiş, sanatçı, eczacı, sosyolog, fizyoterapist, biyolog, turizmci, sigortacı, vb.) toplam 63 gönüldeşin maddi ve manevi katkılarıyla 1996 yılında MESKA (Meslek Hastalıkları, İş Kazaları Araştırma ve Önleme) Vakfı'nı kurduk. Kurucusu olduğum Vakıfta iki

dönem başkanlık yaptım. MESKA Vakfı, çalışanlarımızı en üst düzeyde bilinçlendiren ve iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının ülkemizde çağdaş ülkeler seviyesine yükseltilmesinde etkin rol oynayan bir sivil toplum örgütü oldu. Kurulduğundan bu yana sayısız eğitimler, paneller ve konferanslar düzenlenmiştir. İki kez de ulusal düzeyde kongre yaptı.

5) Bir de üniversite de hocalık deneyiminiz var. Üniversitelerde bu alana yeteri kadar ilgi var mı sizce?

MESKA Vakfı Başkanı olduğum 2003 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörü'nden bir randevu alıp yönetim kurulu üyelerinden bir grup üye ile birlikte bir görüşme yaptım. Yapılan bu görüşmede; özetle işyerlerinin ihtiyacı olan iş güvenliğine yönelik personelin yetiştirilmesi ve iş güvenliği organizasyonunun mühendislik düzeyinde olan işyerlerinde mühendisliğin bir alt kademesinde, mühendislik düzeyinde olmayan organizasyonlarda ise işletmenin tüm iş güvenliği sorumluluğunu üstlenebilecek yetenekte 'İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Teknikeri' yetiştirmek üzere Üniversite'nin Meslek Yüksek Okulu'nda bir bölüm açılmasını talep ettik. Bu talebimizi yazı ile de resmiyete koyduk. Talebimiz Üniversite Senatosu'nda uygun bulundu ve 2004 – 2005 ders yılında öğrenime başlandı. Ben de, bu güne kadar olan birikimlerim ile 'Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği', 'İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı' ve 'Sosyal Güvenlik Mevzuatı' derslerini veriyorum. Okul bu güne kadar 3 devre mezun verdi. Mezunların çok az kısmı işyerlerinde iş güvenliği teknikeri olarak çalışıyor. Diğer çoğunluk ise acil tıp teknisyeni (ATT) olarak 112 acil ambulanslarda görev yapıyorlar. Çünkü YÖK'ün bize göre yanlış kararı ile Sağlık Meslek Liseleri'nin acil tıp teknisyeni mezunları bu bölüme sınavsız alınmaktadır.

Bu nedenle, bu bölüm mesleği olmayanlara meslek kazandırmak amacıyla meslek lisesi dışındaki liselerden mezun olanları kabul etmelidir.

6) Bunca yıllık deneyimin ardından, İSG alanının geleceği hakkındaki öngörüleriniz neler? Bu alandaki sorunların çözümüne yönelik neler yapılabilir?

Bildiğiniz gibi, İş Kanunu'nun yeni değişen 81. maddesine göre; işverenler, devamlı olarak en az elli işçi çalıştıyorlarsa alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin belirlenmesi ve uygulanmasının izlenmesi, dolayısıyla iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesi amacıyla, 'işyeri sağlık ve güvenlik birimi' oluşturmakla, bu birimde 'işyeri hekimi ile sağlık personeli' ile sanayiden sayılan işlerde iş güvenliği uzmanı olan bir veya birden fazla mühendis veya teknik elemanı görevlendirmekle yükümlüdürler. Diğer bir anlatımla, bu yükümlülük tüm işyerlerinin % 2'sini oluşturan işyerleri için geçerli olmaktadır. Hâlbuki SSK istatistiklerine göre ülkemizde meydana gelen toplam iş kazalarının % 69'u işçi sayısının 50 ve altında olduğu işyerlerinde meydana gelmektedir. Zaten, ülkemizde meydana gelen iş kazalarının çok azı yani % 31'i 50 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerlerinde olmaktadır. Bu sayılar, iş kazalarının önlenmesi için seçilmesi gereken hedef işyerleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Türkiye'de bugün, 50'den az işçi çalıştıran işyeri sayısı bir milyonu geçmektedir. Esasen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından, yetersiz sayıdaki iş müfettişleri ile genel olarak 50'den fazla işçi çalıştıran işyerleri rutin denetime tutulmakta, 50'den az işçi çalıştıran işyerleri ise ihbar ya da kaza olduğunda denetime alınmaktadır. Yani daha açıkçası iş kazalarının ve meslek hastalıklarının yoğun olduğu 50'den az işçi çalıştıran bir milyonu aşkın işyeri, iş müfettişinin azlığı nedeniyle iş güvenliği açısından denetimsiz olarak çalışmalarını sürdürmekte dolayısıyla iş kazası oranı yıllardır düşmemektedir. Bu durumda iş kazalarını azaltmada çözüm yolu, binin üzerinde yeni iş müfettiş kadrosunun ihdası (ki, bu mümkün görülmemektedir) ya da 50'den az işçi çalıştırılan işyerleri için yeni bir yasal düzenlemenin yapılmasıdır. Bu düzenleme şöyle yapılabilir. Nasıl ki, yeminli malî müşavir yaptığı işin kamu hizmeti olduğunu bilerek, kanunlara, meslekî kurallara ve meslek ahlakına uyararak, mesleğini tam bir bağımsızlık, tarafsızlık ve dürüstlikle yerine getiriyorsa, yeminli serbest iş güvenliği müşavirliği ihdas edilerek İş Kanunu'nun 81. maddesinde yapılan bir düzenleme ile aynı yeminli mali müşavirlik ya da yapı denetim elemanlarında olduğu gibi, denetlediği işyerlerinin denetimi sağlanarak bu soruna büyük ölçüde çözüm getirilmiş olabilir. Ayrıca, denetlenen küçük işyerlerinde meydana gelen kazalardan bu kişiler sorumlu tutulabileceği için iş kazalarında önemli sayıda azalma olabilir.

7) Son olarak bu alana yönelecek genç meslektaşlarınıza neler söylemek istersiniz?

İş sağlığı ve güvenliği alanında uğraş verecek genç kardeşlerimden; risk değerlendirme ile iş kazaları maliyeti metodolojilerini iyice öğrenmelerini, masa başında gününü geçirmeyip aktif olarak işyerinde

dolaşıp riskleri anında görebilmelerini, analitik düşünüp sürekli araştırma içerisinde bulunmalarını ve son olarak insan ilişkilerine duyarlı bir biçimde değer vermelerini beklerim.

Oktay Tan kimdir?

1937 yılında doğan Oktay Tan 1960 yılında Ankara Üniversitesi İktisadi İlimler Akademisi'nden ekonomist olarak mezun oldu. 1962 – 1982 yılları arasında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda Şube Müdürlüğü, Genel Müdür Danışmanlığı, Genel Müdür Yardımcılığı, Genel Müdür Baş Yardımcılığı ve Genel Müdür Vekilliği görevlerinde bulundu. 1982 yılında emekli olduktan sonra 1984 – 1985 yıllarında Ankara Üniversitesi Kastamonu Meslek Yüksek Okulu'nda iş güvenliği dersi verdi. 1992 yılında kendi firmasını kuran Tan, İSG konusunda eğitmenlik, danışmanlık ve denetim görevlerinde bulundu. Bu sırada 1992 – 1996 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde İş Sağlığı Uzmanlığı yüksek lisansını tamamladı. 2004 yılından bu yana Yıldız Teknik Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyor. MESKA Vakfı'nın kurucuları arasında yer alan Tan evli ve iki kız çocuk babası.